

tos rūšies pavyzdžių virtinę (beje, pr. *brunse*, lie. *bruñšė* ir panašūs žuvų pavadinimai, išaugę iš germanizmo, į šią draugę nelabai tinka). Ryškiausias ekskursas – tai darbo skyrelis (p. IX–XV), pavadintas „Lautgeschichtlicher Beitrag“. Čia užsimota naujai nušviesti keletą baltų kalbų istorinės fonetikos svarbių dalykų. Pirmiausia mėginama kitaip aiškinti *uo* atsiradimą *u* (: *au*) eilėje, pradėjus ir toliau pasiremiant konstatavimu, kad toje eilėje esąs ir lie. *o* = la. *ā* (tų nedaugelio pavyzdžių, kurie turėtų tai rodyti, etimologizavimas, beje, beveik ištisai labai netvirtas). Laikydamas *uo* (ir *o*) pasirodymą vietoj *au* gana normaliu dalyku (bent jau ekspresyviojoje leksikoje), be to, prireikus dar pasigaudamas baltų prokalbėje, jo nuomone, nenuosekliai realizuotos trumpųjų balsių sinkopės po žodžio pradžios ilgojo skiemens, autorius be didelio vargo randa visą seriją žodžių, kuriuose neva slypintis senas priešdėlis *au-*. Čia vargiai tiktų leisti į detalų autoriaus pažiūrų diskutavimą paliestais istorinės fonetikos klausimais, nes tai, kaip sakytą, glaudžiau nesisieja su pagrindine tematika, tad negali nulemti nė bendrojo darbo vertinimo. Tuo tarpu galima pasitenkinti pastaba, kad pateiktos etimologijos, paremtos ne bendraisiais fonetinės raidos dėsniais, o veikiau tokioomis taisyklėmis, kurios tam tyčia išrastos atskiriems žodžiams aiškinti iš anksto pasirinktu būdu, nėra, švelniai kalbant, labai įtaigios. Kad ir neskaičiusiems darbo būtų aišku, kas tai per etimologijos, gal nebus pro šalį šioje vietoje vieną kitą pakartoti. Lie. *úošvis*, la. *uôsvis* – senas sudaiktavardėjęs būdvardis, padarytas iš **ôšvā* „nuotaka“ < **ôšavā*, o pastarasis savo ruožtu (panašiai kaip jo vėlesnis pakaitalas *núotaka* iš *nu-tekėti*) – vedinys iš **ô-šautēi* < **au-šautēi* (plg. lie. *šauti*, kuris reiškia ir „greitai bėgti“). Lie. *opā* < **ôpvā* < **ôpuvā* – vedinys iš *ô-pūtēi* < **au-pūtēi* (plg. *pūti*). Lie. *úrvas*, la. *urva* < **ô-rva-* < **ô-rava-*, kuris iš *au-rautēi* (kad lie. *rauti*, la. *raūt* turėjo reikalingą reikšmę „kasti“, esą matyti iš lie. *rāvas*, pr. *rawys*; įprastinis pastarųjų žodžių kildinimas iš slavų kalbų neužsimenamas). Lie. *ámžius*, pr. *amsis* „tauta“ < **ô-*

mža- < **ô-miža-* – iš **au-mižtēi* (lie. *mýžti*, la. *mìzt*)... Vienas kitas šios rūšies aiškinimas pasitaiko ir leksikono dalyje. Ne visais atvejais, beje, ieškoma priešdėlio *au-*; iš kiek kitoniškų etimologizavimų galima nurodyti kad ir lie. *kója*, la. *kāja* vedimą iš vksm. **kā-tēi* „mušti“ bei „eiti“ ir, svarbiausia, pastarojo laikymą lie. *káuti*, la. *kaūt* ekspresyvioju variantu (p. 78 t.).

Reikia tikėtis, kad šios įdomios studijos, pajvairinančios bei praplečiančios baltų kalbų leksikos tyrinėjimų tematiką, autorius ir ateityje vaisingai plūsės baltistikos baruose, nudžiugindamas dar ne vienu novatorišku darbu.

V. Urbutis

R. Eckert. **Die Nominalstämme auf -i im Baltischen unter besonderer Berücksichtigung des Slawischen.** Linguistische Studien. Reihe A. Arbeitsberichte 106. – Berlin: Akademie der Wissenschaften der DDR, 1983. – III, 257 S.

1977 m. Berlyne apgintas Rainerio Eckerto habilitacinis darbas (TSRS atitinka daktaro disertaciją) – monografija apie baltų kalbų *i*-kamienius vardažodžius (ypač atsižvelgiant į slavų kalbas) yra stambus baltistinis šio Tarybų Sąjungoje gerai pažįstamo slavisto ir žymiausio VDR baltisto veikalas¹, vaisingai pratęsiantis kandidatine disertacija „*u* kamienai praslavų kalboje“ pradėtus tyrinėjimus, kuriuose baltų ir slavų kalbų faktai nagrinėjami, neišleidžiant iš akių sudėtingos šių kalbų senųjų santykių problemos. R. Eckerto darbai gražiai pratęsia vokiečių kalbininkų baltistines tradicijas (geras bent vienos baltų kalbos mokėjimas, pavydėtinas kruopštumas, didžiulė pagarbą faktams, dėmesys tarmių duomenims), taigi

¹ Apie pirmą R. Eckerto nemažos apimties darbą „Baltistische Studien“ (Berlin, 1971), skirtą baltistikai, žr. palankią V. Mažiulio recenziją („Baltistica“, 1972, t. 8(2), p. 215–217).

ir šiame veikale nagrinėjamos medžiagos išsamumu bei patikimumu galima neabejoti, — kas be ko, viena kita korektūros klaidelė ar šiaip menkutis neapsižiūrėjimas pasitaiko, tačiau to, atrodo, nepavyko išvengti nė vienam mirtingajam.

Monografiją sudaro penkios dalys, kurių pirmoji — įvadas, paskutinė — baigiamosios išvados. Faktai (157 *i*-kamieniai vardažodžiai) aprašomi trijose likusiose dalyse: antroje kitų ide. kalbų fone, trečioje — ekskluzyvinių santykių su slavų *i*-kamieniais žodžiais aspektu (ši dalis pati didžiausia), ir pagaliau ketvirtoje autorius nagrinėja tuos atvejus, kurie neturi „išorinių“ atitikmenų ir aptinkami bent dviejose baltų kalbose. Darbo pabaigoje pateiktos šaltinių ir literatūros, kalbų ir dialektų bei kitos santrumpos (p. 233–249), nedidelis literatūros sąrašas (santrumpose paminėti darbai nekartojami) ir analizuotų baltų bei slavų *i*-kamienių vardažodžių registras. Visam tyrinėjimui būdingas nuoseklus, gerai apgalvotas dėstymas, galutinės išvados daromos, apibendrinant ankstesnių skyrių rezultatus.

Bet kokio mokslinio veikalo vertę ir sėkmę lemia aiškus problemos suformulavimas ir pagrindimas, pasirinkti būdai tai problemai spręsti ir pagaliau tai, kaip mokslininkas vertina savo tyrinėjimo vietą platesniame konkrečios mokslo srities kontekste. Kaip sakosi Įvade (p. 1–22) monografijos autorius, nagrinėti jo pasirinkta tik daiktavardžių *i* kamienai², ir tai ne visi, o tokie, kurie yra bendri bent dviem lyginamoms kalboms (pvz., lietuvių ir latvių arba lietuvių ir kokios nors kitos ide. kalbos). Didžiausias dėmesys kreipiamas ne į fleksijos raidą, bet į pagal šį modelį kaitomų leksemų aprašymą, siekiant rekonstruoti senosios leksikos dalį, susijusią su morfologija ir iš dalies su žodžių daryba. Šitaip stengiamasi atsiriboti nuo naujesnių žodžių, poskyriuose pateikti daiktavardžių sąrašai vertinami blaiviai — tyrinėtojas jų nelaiko baigtiniais, nes detaliau ištyrus tarmes, patobulinus metodus ir teoriją, gali atsi-

² Todėl ir darbo pavadinimą, matyt, vertėjo konkretizuoti.

rasti naujų faktų arba kai kurių faktų gali tekti atsisakyti.

Vienas monografijos tikslų — aprašyti *i*-kamienių daiktavardžių leksinę sudėtį. Eckerto nuomone, kalbos ankstyvųjų raidos etapų leksikos sistema rekonstruotina dalimis, kurios determinuotos formalaus požymio — tam tikro morfologijos ir iš dalies žodžių darybos tipo (šiam darbe — kamieno). Toks apribojimas tyrinėtojiui gana parankus — nereikia sukti galvos, kokius faktus įtraukti į analizę, kokių — ne (semantinių laukų ribos, kaip žinoma, dažniausiai nustatomos tik apytikriai), tačiau kyla klausimas, ar formaliu kriterijumi išskirta žodžių grupė sudaro dalinę leksikos sistemą. Autorius, detaliau šio klausimo nesvarstydamas, teigia, kad „tirtinus leksinius vienetus apribojant morfologijos tipu (resp. tam tikrais žodžių darybos tipais), kartu apsiribojama ir tam tikra daline sistema“ (p. 3). Mūsų supratimu, leksikos posistemių ribos gali būti nubrėžiamos remiantis tik semantiniais kriterijais³, tačiau, Eckerto nuomone, diachroniniuose darbuose formalų kriterijų galima pateisinti, nes istoriniu požiūriu ribos tarp morfologijos, žodžių darybos ir leksikologijos nėra pastovios. Vis dėlto bene optimaliausia būtų derinti šiuos du kriterijus, pavyzdžiui, tiriant kokio nors kamieno žodžių leksinę sudėtį, reiktų operuoti ir gausniais semantiniais laukais, apimančiais tiek tyrinėjamus žodžius, tiek dėl kokių apribojimų nepatekusius į analizę rūpimo kamieno reprezentantus (šiuo atveju tai būtų tik vienai baltų kalbai būdingi *i*-kamieniai daiktavardžiai).

³ Galbūt šitai suvokdamas, o gal ir dėl visai kitų priežasčių vėlesniuose savo darbuose Eckertas imasi tyrinėti vienos teminės grupės — baltų ir slavų drevinės bitininkystės pavadinimų — leksiką ir frazeologiją, žr. Eckert R. Untersuchungen zur historischen Phraseologie und Lexikologie des Slawischen und Baltischen. Systemfragmente aus der Terminologie der Waldimkerei. — Linguistische Studien, Reihe A. Arbeitsberichte 81. Berlin, 1981. Šis veikalas parašytas vėliau už recenzuojamąjį, tik anksčiau išleistas.

Išvardyti, kuriam laukui kokie aprašomi elementai priklauso (žr. p. 220–222), neužtenka – reikia žinoti bent apytikrą tiriamo kamieno žodžių lyginamąjį svorį kiekviename semantiniame lauke. Tada galima daug patikimiau svarstyti, kuris kamieno variantas senesnis, kuris naujesnis, ir visa kita. Beje, ir pats Eckertas pripažįsta, kad „vienas ar kitas žodis galėtų būti įtrauktas į *i*-kamienių klasę, veikiant semantiškai artimiems kaimynams arba visai teminei grupei“ (p. 222), tačiau konkrečių tokio pobūdžio pastebėjimų darbe nerasime. O jų galėjo būti. Pavyzdžiui, įtraukti lie. dial. *kaktis* „priekinė rogių dalis“ į rytų baltų *i*-kamienių klasę (p. 187) iš pirmo žvilgsnio rodosi rizikinga, nes šis daiktavardis įeina į *kaktos* semantinį lauką (taip pat ir autoriaus nurodomas la. dial. *kris(t)kakts*). Kadangi *kaktà* paprastai dar vartojama metaforiškai „krosnies angos viršutinė dalis“, į *i*-kamienių klasę (bent jau lietuvių kalboje) šį daiktavardį galėjo patraukti analogija su *nósis*, taip pat turinčia perkeltinę reikšmę „atsikišusi, smaili daikto dalis“, plg. *válties nósis, bātų nósys* (žmogaus kūno dalių pavadinimų vartojimas daiktams žymėti yra viena iš semantinių universalijų). Ir formaliai, ir semantiškai, be abejonės, yra susiję taip pat medžio pavadinimas *obelis* su vaisiaus pavadinimu *obuolys*. Autorius, nurodydamas „Lietuvių kalbos žodyne“ iš Daukšos raštų užfiksuotą *óbuolis* (*Medžiai, kad ateit metas žiemos, obuolimis bodis ir lakštus numeta*), laiko jį neabejotinai bendrabaltišku *i*-kamieniu daiktavardžiu (p. 175–176). Kadangi lietuvių kalbos tarmėse *i*-kamienių daiktavardžio *obuolys* formų, rodos, niekur nėra išlikę, vis dėlto galbūt vertėjo pasvarstyti, kokios krypties semantinės sąveikos čia būta: ar *obelis* (medžio pavadinimas) dėl analogijos su vaisiaus pavadinimu perėjo į *i* kamieną, ar galėjo būti ir atvirkščiai. Suprantama, panašūs svarstymai tyrinėtoją blaško į šonus, tačiau rūpimo žodžio priskyrimas tam tikram kamieniui gautų įtikinamesnių argumentų.

Beveik pusė (75) Eckerto ištirtų *i*-kamienių daiktavardžių turi atitikmenis slavų kalbose (43 iš jų – ekskliuzyvinės baltų-sla-

vų bendrybės⁴), tad visiškai suprantamas autoriaus siekimas kuo išsamiau išnagrinėti tuos atitikmenis, pasitelkiant gausybę ne tik baltų, bet ir slavų kalbų bei tarmių faktų (pastarųjų analizė kartais užima net daugiau vietos, atskirų žodžių istorijos ir etimologijos ekskursai įgyja savarankiškos vertės). Šitoks konkretus tyrinėjimas leidžia tarti savo žodį jau antrą šimtmetį diskutuojamu baltų-slavų santykių klausimu. Naujos baltų-slavų problematikos tyrimo tendencijos, kurių išeities taškas ne vienybės, o kalbinių ryšių koncepcija, konspektyviai apžvelgtos Įvade. Čia atkreiptas dėmesys į suintensyvėjusias leksinio-semantinio komponento studijas, aktualius baltizmų slavų kalbose tyrimus, lingvistinės geografijos laimėjimus, į bandymus ieškoti leksikoje sisteminių ryšių.

Sekdamas O. Trubačiovo darbais, Eckertas pagrįstai teikia pirmenybę visiškiems baltų-slavų leksikos atitikmenims, kurių sutampa ne tik šaknis, bet ir afiksai. Tai savaime padidina atitikmenų tikslumą ir jų interpretacijos patikimumą. Visiškus atitikmenis, tyrinėtojo nuomone, sukūrė mažiausiai trijų tipų santykiai: 1) senieji, genetiniai santykiai, 2) ankstyvieji skolinimosi ryšiai, 3) savarankiška paraleli raida abiejose šakose (p. 12–13). Trečioje dalyje (p. 80–173), remdamasis keletu pavyzdžių detalia analize, autorius formuluoja bendrybių, atsiradusių dėl genetinių ir ankstyvųjų skolinimosi santykių, atskyrimo kriterijus. Seniesiems skoliniams, Eckerto teigimu, būdinga skurdi, nediferencijuota semantinė ir derivacinė struktūra, periferinė padėtis leksikos sistemoje, įvairūs nedėsningi garsiniai pakitimai, tam tikri lingvogeografiniai ypatumai. Bandymų atskirti senuosius skolinius nuo genetinių bendrybių būta ir anksčiau, tačiau stokota tvirtesnių įrodymų. Eckertui argumentų lyg ir netrūksta – kiekvienam atvejui pateikiama po keletą, bet griežtų sprendimų jis neskuba daryti, o tik gana atsargiai suponuoja skolinių statusą penkiems žodžiams: **klētb*

⁴ Palyginimui galima pažymėti, kad baltų-germanų ir baltų-indų-iranėnų ekskliuzyvinių atitikmenų konstatuota tik po keletą (p. 74).

ir **pr̥t̥* slavai pasiskolinę iš baltų, o lie. *nýtys*, *píršys* ir la. *gursts* esą gauti iš slavų kalbų. Autorius, matyt, jaučia, kad šis delikatus klausimas tyrinėtinas specialiai, pasitelkus daug platesnę medžiagą — įvairių kamienų žodžius; kad būtina ne tik išvardyti senųjų skolinių skyrimo kriterijus, bet ir sugrupuoti juos hierarchiškai. Antai V. Martynovas, teikiantis pirmenybę lingvogeografinėi analizei, tvirtina, kad lie. *klētis* ir la. *klēts* yra gauti iš slavų⁵, — taigi išvada, priešinga Eckerto teigimui. Turbūt vis dar teisūs tie kalbininkai, kurie skeptiškai žiūri į bandymus atskirti senuosius skolinius nuo genetinių baltų-slavų bendrybių. Juk per keletą šimtmečių gali labai pasikeisti žodžio semantinė ir derivacinė struktūra, padėtis leksikos sistemoje, geografinis paplitimas, išnykti darybinė motyvacija ir t. t.

Suprantama, tie penki pavyzdžiai esmės nekeičia. Daugumos *i*-kamienų daiktavardžių sąsajos su buvusiais ide. priebalsiniais kamienais (ypač heteroklitais⁶) rodo senus baltų ir slavų genetinius santykius bei didelį šių kalbų šakų artumą ankstyvuojų jų raidos laikotarpiu.

Baltų *i* kamieno daiktavardžių atitikmenys kitose ide. kalbose (išskyrus ekskliuzyvines baltų-slavų bendrybes) analizuojami antroje dalyje (p. 23–80). Krinta į akis palyginti didelis bendrabaltiškujų *i*-kamienų žodžių procentas, kuris baltų-slavų ekskliuzyvinių bendrybių grupėje daugiau negu perpus mažesnis. Medžiaga rodo ne tik lietuvių kalbos, geriausiai išlaikiusios ide. palikimą, duomenų svarbą, bet ir prūsų (nepaisant *i* kamieno nustatymo sunkumų) bei latvių faktų reikšmingumą.

⁵ Мартынов В. В. Язык в пространстве и времени. К проблеме глоттогенеза славян. — М., 1983, с. 40.

⁶ Pažymėtina, kad Eckertas bene pirmasis atkreipė dėmesį į baltų ir slavų *i*-kamienų vardažodžių santykius su ide. heteroklitų kontinuantais bei detaliai patyrinėjo šio archaiško ide. deklinacijos tipo refleksus baltų ir slavų kalbose.

Kaip trečioje dalyje, taip ir čia, analizuojami žodžiai klasifikuojami chronologiškai. Seniausiam sluoksniui priskiriami konsonantiinių kamienų kontinuantai (tarp jų nemaža sietinų su heteroklitais), taip pat pagrįstai archaiškais laikomi ir tie baltų *i*-kamieniai vardažodžiai, kurie turi visiškų atitikmenis (*i*-kamienius!) kitose ide. kalbose, pvz., *kirmis*, *šlaunis*, *avis*, *mirtis*.

R. Eckertas turbūt pirmas išsamiai išnaginėjo slavams būdingesnius atitikmenis su negrynu, išplėstu (*verbautem*) *i* kamieniu, pvz., sl. **ovi-ka*, s. i. *avi-kaḥ* : lie. *avis*; lie. *añti-kas* „toks paukštis“ : *ántis*. Daugiau tokių atvejų, aptartų skyrium, rasime ekskliuzyvinių rytų baltų-slavų bendrybių grupėje (p. 161–169). Autoriaus nuopelnas, kad visose dalyse į analizę įtraukti ne tik vadinamieji pirminiai daiktavardžiai, bet ir senieji derivatai bei kompozitai, ankstesniuose tyrinėjimuose beveik neeksploatuoti.

Daugiausia naujų duomenų, ypač iš latvių tarmių, ir sugretinimų iškelta ketvirtoje dalyje, kur kalbama apie *i*-kamienius daiktavardžius, randamus bent dviejose baltų kalbose (p. 174–217). Aptaręs visoms baltų kalboms bendrus žodžius (jų tik trys; dėl *óbuolis*, *-ies* galima ir paabejoti, plg. anksčiau) ir galimus lietuvių resp. latvių-prūsų atitikmenis, Eckertas dėmesį sutelkia rytų baltų bendrybėms: jų randa 47 aiškias ir 3 abejotinas, taigi trigubai daugiau negu savo darbuose yra nurodęs J. Endzelynas. Tiesa, Endzelyno orientuotasi tik į senuosius atitikmenis, o į Eckerto sąrašą pakliūna ir naujadarų, atsiradusių greičiausiai dėl paralelios raidos lietuvių ir latvių tarmėse. Akivaizdžiausi tokio tipo atvejai (to neneigia nė autorius) yra *i*-kamienės dialektinės formos, koegzistuojančios su bendrabaltiškais *ē* kamienais, pvz., lie. *bitis*, la. *bits*, *-s* : lie. *bitė*, la. *bite*, pr. *bitte*; lie. *upis*, la. *ups*, *-s* : lie. *ùpė*, la. *upe* [pr. *ape*]; taip pat deverbatyvai — lie. *grįžtis*, la. *grizts*, *-s* : lie. *grįžtė*, la. *grizte*; lie. *rykštis*, la. *riksts*, *-s* : lie. *rýkštė*, la. *rikste*; lie. *vārpstis*, la. *vārpsts*, *-s* : lie. *vařpstė*, la. *vārpsta*, *vārpstiņa*, plg. *grēžti*, *rýkšti*, *veřpti* (bendrinėje lietuvių kalboje šio tipo *i*-kamienų deverbatyvų

gana gausu; tai rodytų didelį vėlesnį jo produktyvumą).

Dalies pabaigoje pateikti keturi palyginti vėlyvi rytų baltų bendri skoliniai iš vokiečių ir rytų slavų rodo, kad *i*-kamienius skolinius galima suponuoti ir ankstesniems laikams (tik, kaip jau buvo sakyta, juos vargu ar įmanoma atskirti nuo genetinių bendrybių).

Monografija baigiama svarbiausiomis išvadamis (p. 218–230), paryškinančiomis autoriaus pasirinktus tris tyrinėjimo aspektus: baltistinį, baltistinį-slavistinį ir bendrąjį lingvistinį.

Veikale, analizuojančiame vieno archaiškiausių deklinacijos tipų leksinę sudėtį, iškeliančiame ir interpretuojančiame daug naujų faktų, turbūt neįmanoma išvengti vienokių ar kitokių trūkumų, sąlygotų, be kita ko, ir parengiamųjų darbų stokos. Ypač jaučiamas stygius tyrinėjimų, skirtų kamienų variantiškumo problemai, kuri Eckerto studijai išskirtinai svarbi. Dažnu gretybių atveju autorius svarsto, kuri forma archaiškesnė, kuri laikytina inovacija. Susidūrus su *i*/priebalsinio kamieno variantais, pirmykščiu paprastai laikomas priebalsinis kamienas. Nekvestionuodami šios iš esmės teisingos tezės, remiamos ir lyginamojo-istorinio metodo, norėtume pridurti, kad panašioms klausimams spręsti labai svarbu maksimaliai pasinaudoti vidinės rekonstrukcijos išgalėmis (ypač kai trūksta „išorinių“ atitikmenų). Antai rytų aukštaičių vilniškių tarmėje, pietų aukštaičių plote ir uteniškių pakraščiais išlaikyta ne tik daug priebalsinio kamieno relikto, bet ir šis linksniavimo tipas pasidaręs produktyvesnis (*i* kamieno sąskaita), todėl čia pasitaiko tokių formų, kaip nom. pl. *pirtės*, *āves*, *šlaūnes*, gen. sg. *pirtės*, *avės*, *šlaunės* ir t. t. Dar vienas pavyzdys, liudijantis, kad ne visada lengva nustatyti kamienų sąveikos kryptį: uteniškių tarmės tauragniškių šnektoje (turbūt ir plačiau) daiktavardžio *ausis* nom. pl. forma varijuoja (*aūses/aūsys*), gen. sg. ir pl. rodo priebalsinį kamieną (*ausės*, *ausiū*), tačiau (pusiau) frazeologiniuose junginiuose užfiksuota *i*-kamienė gen. pl. forma, pvz., *lig ausiū*, *dūosiu ausiū* (kaip žinoma, apstabarėję posakiai linke

konservuoti archaiškus elementus); ta pačia proga plg. pietų žemaičių palyginimą *rūdas*, -*ā kai(p) vóveris* bei plačiai žinomą posakį *dirbau iš petiės* (daiktavardis *voverė* pietų žemaičių šnektose dabar turi *ē*-kamienes formas, *petis/petys* paradigma – *iū*-kamienes – *pečiaiā*, *pečiāms*, *pečiāis* ir kt.). Daugumoje tarmių *i* kamieno paradigma gerokai apnykusi⁷, todėl svarbu atsizvelgti į dialektinių *i*-kamienų formų paplitimą (derėtų bent jau nuosekliai jas lokalizuoti). Pavyzdžiui, mums rodos, ne labai patikima remtis faktais, užfiksuotais vien „Lietuvių kalbos žodyno“ kartotekoje, bet į patį žodyną neįtrauktais: *overis* (p. 161), *pradantis*, -*ies* (p. 34), *priekrosnis*, -*ies* (p. 196, paliudytas tik J. Paukštelio sakiniu, „Pergalė“, 1959, I, 26), *priklėtis*, -*ies* (p. 84), *pusis* (p. 178) – visi jie (išskyrus *overis*) gali būti inovacijos. Skirtingų kamienų daiktavardžiai *daľgis/daľgė*, kurių pirmasis paplitęs vakarinėse lietuvių tarmėse, antrasis – rytinėse, liudija seną *iū/ē* kamienų variantiškumą, todėl sieti šį įrankio pavadinimą su *i* kamieniu (p. 177), rodos, nebūtų pakankamai tvirto pamato.

Gerai neištyrus variantų chronologijos, neįmanoma argumentuotai pasakyti, kurie atitikmenys laikytini genetiniais, kurie – paraleliais dariniais. Prie šios kertinės giminiškų kalbų santykių problemos (beje, ją ne kartą akcentuoja ir jos svarbą puikiai suvokia autorius), sąlygojamos ne tik minėtos priežasties, dar grįš ateities tyrinėtojai, pasitelkę naujų duomenų ir metodų, tačiau Eckerto sudaryti atitikmenų sąrašai ir pareikštos mintys bus jiems atramos taškas.

⁷ Pavyzdžiui, pietų žemaičių raseiniškių šnektose iš visos paradigmos *i*-kamienes moteriškosios giminės daiktavardžių formas beturi tik nom., gen. ir acc. sg. (*akis*, *akiēs*, *ākį* resp. *ausis*, *ausiēs*, *aūsi*, plg. nom., gen. ir dat. pl. *ākės*, *akiū*, *akiūms* resp. *aūsės*, *ausū*, *ausūms*, taip pat daugiskaitinių daiktavardžių *kėpenos*, *smāgenos*, *kepenū*, *smagenū*, *kepenūms*, *smagenūms*). Vyriškosios giminės *i* resp. priebalsinio kamieno daiktavardžiai išlaiko dar ir nom. pl. *i*-kamienes formas: *dañtys*, *šūnys*, *vāgys*.

Be šių bendresnių samprotavimų, norėtu-
me pasiūlyti keletą konkrečių atvejų interpre-
tacijų, žinoma, nelaikydami jų galutinėmis.
Vargu ar laikytinas senovišku lie. *inkstis*, *-ies*
(pažįstamas iš kai kurių Rytų Prūsijos raštų)
šalia visuotinai vartojamos *ō*-kamenės formos
inkstas. Veikiausiai tai inovacija, atsiradusi dėl
poveikio tokių *i*-kamenių vidaus organų pava-
dinimų, kaip *blužnis*, *širdis*, *tulžis*. Tad autoriaus
pateikti latvių tarmių ir slovėnų kalbos faktai
traktuotini kaip paralelios raidos rezultatas,
o ne kaip argumentas rytų baltų-slavų bendry-
bei įrodyti. Dėl panašių priešasčių *i*-kamenę
formą galėjo įgyti ir lie. *kėpenys*, todėl ir šio
žodžio santykis su sl. **pečēnъ* aiškintinas pa-
ralelia antrine raida (beje, prie tokios nuomonės
priėjo ir Eckertas, nes tiek *kėpenys* lietuvių
kalboje, tiek **pečēnъ* kai kuriose slavų kalbose
yra pakeitę ide. veldinius lie. *jāknos*, sl. **jatro*).
Abejonių kelia ir dar vienos lietuvių-slovėnų
izoglosos *kriaunis*, ppr. pl. *kriaūnys* „kriaunos“:
křn, *-i* f. „kalno viršūnė, smailuma; uola“
genetinis bendrumas, nors Eckertas jį laiko la-
bai tikėtinu (p. 117). Mat šio žodžio *i*-kamie-
nė forma (paprastai daugiskaitinė!) laikytina
naujesne, pasidaryta pagal analogiją su (pei-
lio) *āšmenys* (remiantis LKŽ VI 567, *kriaū-
nys* pažįsta tik vakarų aukštaičių pietinė dalis
ir gretimi pietų aukštaičiai, kur paplitęs nom.
pl. *āšmenys*; tarmės, turinčios priebalsinio ka-
mienio nom. pl. *āšmenes*, formos *kriaūnys*, at-
rodo, nevartoja); be to, abiejų kalbų žodžių
skiriasi šaknies vokalizmas ir semantika, nors
pastarosios nesutapimą, autoriaus nuomone,
įmanoma paaiškinti. Taigi ir vėl turėtume tik
paralelų darinį – čia negelbsti nė tvirtinimas,
kad slovėnų ir lietuvių kalbos išlaikiusios daug
archaizmų.

Knygoje nemaža vietos skiriama etimolo-
gijos dalykams, bandoma vieno kito žodžio
kilmę aiškinti naujai, siekiama identifikuoti,
kaip matėme, senuosius skolinius ir kt. Iš per-
spektyvesnių etimologizavimų, mūsų supra-
tumu, reikėtų paminėti la. *palts*, *palte* siejimą
su lie. hidronimu *Pältis*, *-ies* (p. 207). Tik pri-
durtina, kad *Palte* tipo hidronimą pažįsta ir

latviai⁸. Įdomių pastebėjimų rasime dėl žodžių
lie. dial. *nōvis* (p. 30–33), la. dial. *uoss* (p. 37–
38), sl. **čeljustъ* (p. 151–155) ir kt. kilmės bei
istorijos. Kita vertus, labai abejotini (bent kol
kas silpnai argumentuoti) bandymai ieškoti
atitikmenų kitose ide. kalbose tokiems daiktavardžiams,
kaip lie. dial. *kinis* (p. 45–46), la. *bārkstis* (p. 67–68).

Kaip jau sakyta, Eckertas išanalizavo daug
naujų lietuvių ir latvių tarmių faktų iš daugmaž
visų dabar prieinamų šaltinių. Tai, kad auto-
rius išvengė elementarių klaidų, rodo gerą jo
baltistinį pasirengimą. Viena kitą smulkia
dalykinę klaidelę vis dėlto norėtume nurodyti.
Sakinyje *Jau dideli apynojai, reikia varpsties
įbesti* (p. 205) *varpsties* yra ne gen. sg., o nom.
pl.; lie. acc. sg. *móteri* (p. 120 klaidingai ra-
šoma *móteri*) fleksija *-i* kildintina ne iš **-m*,
o iš **-in* < **-n*.

Korektūros klaidos akių itin nebado, ge-
rai nuteikia pavyzdinčiai sutvarkytas analizuo-
jamų *i*-kamenių daiktavardžių indeksas, ta-
čiau skyrių apibendrinimai, matyt, liko ati-
džiau neperžiūrėti. Kaip kitaip paaiškinti čia
pasitaikančius nesklandumus: tai diakritinio
ženkluko trūksta arba jis ne ten uždėtas, tai
neretai žodžiai nesukirčiuoti arba kirčio vieta
bei priegaidė neteisingai nurodyta ir t. t., pa-
vyzdžiui, lie. *vidurnaktis*, *viešpats* (p. 77), *rūgš-
tis*, *makštis* (p. 215) – trūksta kirčio; lie.
krosnis = *krósnis*, *likstis* = *likštis* (p. 215); *ant-
rādalis*, *klýstugnis* (p. 77) = *antrādalis*, *klýstug-
nis*, *lieti* (p. 166) = *lieti*; la. *meness*, *iksts* = *mē-
ness*, *iksts* (p. 215, 220); pr. *greanste* = *greauste*
(p. 216, 185). Panašių neapsižiūrėjimų pa-
sitaiko ne tik apibendrinamuosiuose skyre-
liuose, bet ir kitur tekste: la. *puskruts*, *pakruts*
(p. 77), *sīrdsmaksts* (p. 192, 215), *navs* (p.
30) turi būti *puskrūts*, *pakrūts*, *sīrdsmaksts*,
nāvs; lie. *žasū* (p. 75), *kėkstis* (p. 221), *priek-
letis* (p. 84), *pirtis* (p. 91), *lytis* (p. 167), *gūl-
bė* (p. 102) taisytina į *žasū*, *kėkštis*, *prieklėtis*,
pirtis, *lytis*, *gūlbė*; **lite* (p. 166), **abō(l)*

⁸ Žr. Vanagas A. Lietuvių hidronimų
etimologinis žodynas. – V., 1981, p. 242 (au-
torius remiasi minimu Eckerto aiškinimu).

(p. 194), **abōlis* (p. 224) = **litē*, **ābō(l)*, **ābōlis* ir t. t. Dažnokai nepažymėta graikų kalbos žodžių kirčio vieta, pvz., *δωτις* (p. 58), *ὀδωνη* (p. 76, 97), *ἐνυπνιον* (p. 146). Netaisyklingai užrašyti kai kurie vietovardžiai: *Gervečiai* (p. 84), *Švėdasai* (p. 162), *Nevėžys* (p. 194) = *Gervėčiai*, *Svėdasai*, *Nevėžis*.

Ne visai suprantama, kodėl literatūros sąrašą autorius perskėlė į dvi dalis, juk joks patogumas, kai to paties mokslininko vienas darbas atsidūręs santrumpose, o kitas – jau „tikrajame“ literatūros sąrašė. Atidesnis skaitytojas (ypač ne baltistas) turės pasukti galvą, kaip reikia suprasti santrumpą *J.* (p. 249 = *Juška*), kai anksčiau jau buvo nurodyta A. Juškos žodyno santrumpa (*Juška, Lit. sl.*). Gal čia turimi galvoje kiti A. Juškos veikalai, gal žodžiai iš nespausdintos žodyno dalies... Beje, šio leksikografo ir tautosakininko žodyno išleistos trys dalys, o ne dvi (nepaminėta antroji dalis pasirodė 1904 m.). Du kartus pateikta Daukšos Postilės santrumpa *DP* (p. 234 ir 249), dažnokai literatūros veikalai trumpinami dvejopai, pvz., *Kazlauskas LKIG/LKJG* (= Kazlauskas J. Lietuvių kalbos istorinė gramatika), (*Trautmann*) *BSIW/Trautmann*, *BSW* (= Baltisch-Slavisches Wörterbuch von R. Trautmann). J. Endzelyno ir E. Hauzenbergos papildymus K. Miülenbacho žodynui baltistinėje literatūroje įprasta trumpinti *EH* (autorius – *ME, Ergb.*). Tęstinis leidinys „Lietuvių kalbotyros klausimai“ (LKK) Eckerto klaidingai vadinamas „Lietuvių kalbos klausimai“ (p. 237). Panašių apsirikimų esama ir daugiau – visų neišvardysi, tačiau apskritai bibliografija sutvarkyta gana kruopščiai.

Rainerio Eckerto darbai jau yra įėję į baltų ir baltų-slavų kalbotyros apyvartą. Pagrindinius recenzuojamo veikalo rezultatus, svarbesnes mintis autorius yra dėstęs mokslinių konferencijų pranešimuose, gausiuose straipsniuose, kurių nemaža paskelbta tarybiniuose lingvistiniuose žurnaluose, ypač „Baltisticoje“. Tačiau tikroji nuveikto darbo vertė ir mastas išryškėja tik apibendrinamajame

veikale. R. Eckerto monografija apie baltų kalbų *i*-kamenius daiktavardžius esame linkę laikyti solidžia pastarųjų metų istorinės baltistikos studija. Akivaizdi šio konkretaus tyrinėjimo reikšmė baltų-slavų santykių problemai ir slavistikai bei apskritai indoeuropeistikai. Veikalas turėtų paskatinti rimčiau iširti *i*-kamenius vardažodžius ir kitose ide. kalbose bei tarmėse, stimuliuoti kitų kamienų žodžių analizę, remiantis panašiais arba kitokiais metodais. Baigdami norėtume pridurti, kad ši vertinga R. Eckerto monografija būtų sulaukusi didesnio rezonanso, jeigu būtų buvusi išleista 1977 metais.

B. Stundžia, R. Venckutė

Zeitschrift für Slawistik, 1984, Bd. 29, Hf. 2, Beiträge zur Baltistik 3. – Berlin: Akademie – Verlag. – p. 165–328.

Šis „*Zeitschrift für Slawistik*“ numeris – jau trečiasis, skirtas specialiai baltistikos problemoms ir turintis paantraštę „Beiträge zur Baltistik“¹. Jame skelbiami Baltų-slavų santykių tarptautinės komisijos surengtos konferencijos (Bad Saarow, 1982.11.2–5) darbai: pranešimai, apžvalginiai straipsniai apie baltistikos tyrimų būklę įvairiuose kraštuose, kiti straipsniai bei recenzijos. Jau pats trečiojo baltistikos darbų rinkinio išleidimas rodo didelį VDR lingvistų dėmesį baltų kalbotyrai. Iš karto reikia pabrėžti, kad šioje srityje yra ypač nusipelnęs visų trijų baltistikai skirtų rinkinių sudarytojas ir redaktorius, VDR baltų-slavų santykių komisijos pirmininkas prof. Raineris Eckertas. Kartu su Vokietijos Demokratinės Respublikos filologų darbais šiame rinkinyje skelbiami Lietuvos, Čekoslovakijos, Vokietijos Federacinės Respublikos, Italijos, Norvegijos, Švedijos, Šveicarijos kalbininkų tiriamieji bei apžvalginiai straip-

¹ Ankstesni baltistikos darbų numeriai: Bd. 19, Hf. 2 (1974), rec. Sabaliauskas A. *Baltistica*, 12 (1976), p. 200–203; Bd. 23, Hf. 2 (1978).